

Верховний
Суд

Судова практика для нотаріуса: корпоративні спори

Олена Кібенко,
суддя Великої Палати Верховного Суду

12 травня 2020 року

Правочини господарського товариства

Стаття 203. Загальні вимоги, дотримання яких є необхідним для чинності правочину

1. Зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам.
2. Особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності.
3. Волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі.
4. Правочин має вчинятися у формі, встановленій законом.
5. Правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

Правочини господарського товариства

1. Цивільна правоздатність та дієздатність юридичної особи, від імені якої діє уповноважений орган та/або посадова особа, перевіряється нотаріусом на підставі **установчих документів, відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань** в електронній формі шляхом безпосереднього доступу до нього, та **документів, що підтверджують повноваження органів та/або посадових осіб**. Нотаріус перевіряє, чи відповідає нотаріальна дія, яка вчинюється, обсягу її **цивільної правоздатності та дієздатності**.

2. У разі наявності у нотаріуса сумнівів щодо поданих документів він може витребувати від цієї юридичної особи, органів державної податкової служби, інших органів, установ та фізичних осіб додаткові відомості або документи.

Загальна чи спеціальна правоздатність

Стаття 91. Цивільна правоздатність юридичної особи

1. **Юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа**, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині.
2. Цивільна правоздатність юридичної особи може бути обмежена лише за рішенням суду.
3. Юридична особа може здійснювати окремі види діяльності, перелік яких встановлюється законом, після одержання нею спеціального дозволу (ліцензії).
4. Цивільна правоздатність юридичної особи виникає з моменту її створення і припиняється **з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення.**

Загальна чи спеціальна
див. Постанову ВП ВС у справі № 909/968/16 від
11.09.2018
правоздатність

ПВНЗ «ІПСТ» звернувся до Господарського суду Житомирської області з позовом до ПАТ «Банк Форум» в особі голови комісії з припинення — ліквідатора Шевченка О.В., ПЮФ «Центр юридичної допомоги «Дігест», **приватного нотаріуса** про визнання недійсним договору про відступлення (купівлі-продажу) прав вимоги, скасування рішення нотаріуса про державну реєстрацію прав та їх обтяжень.

В обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що договір від 24.01.2018 за своєю правовою природою є договором факторингу, а відсутність ЦЮД «Дігест» у Державному реєстрі фінансових установ виключає можливість укладення ним договорів про надання фінансових послуг та порушує вимоги законодавства щодо форми, змісту і суб'єктного складу договору факторингу, що є підставою для визнання договору від 24.01.2018 недійсним на підставі стст. [203](#), 215 Цивільного кодексу.

Дієздатність

Стаття 92. Цивільна дієздатність юридичної особи

1. Юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через **свої органи**, які діють відповідно до установчих документів та закону.

Порядок створення органів юридичної особи встановлюється установчими документами та законом.

2. У випадках, встановлених законом, юридична особа може набувати цивільних прав та обов'язків і здійснювати їх через **своїх учасників**.

Правочини господарського

товариства: що перевіряє нотаріус

1. Компетенція органу. Наявність обмежень у статуті. Чи можуть обмеження міститися в інших документах (у разі посилання на них у статуті).
2. Чи є правочин значним
3. Чи потрібна згода інших органів на укладення правочину. Чи мають бути нотаріально посвідчені підписи на протоколах рішень органу.
4. Порядок вчинення дій колегіальним виконавчим органом (діють посадові особи цього органу тільки всі спільно чи тільки голова органу має право представництва чи кожен із членів)
5. Декілька виконавчих органів (наприклад, у статуті правом укладати правочини наділений голова наглядової ради)
6. Особа, посада якої називається директор, не завжди є виконавчим органом.

Позов учасника/акціонер про визнання правочинів товариства недійсними

Постанова ВП ВС від 08 жовтня 2019 року у справі № 916/2084/17, провадження № 12-77гс19

**відступ від раніше викладених висновків
у постанові КГС ВС від 02.05.2018
у справі № 923/20/17**

Позов учасника/акціонер про визнання правочинів товариства недійсними

Постанова КГС ВС від 02.05.2018 у справі № 923/20/17

(раніше викладені висновки)

укладення директором товариства договорів, сума яких перевищує визначену в статуті суму, без передбаченої статутом згоди загальних зборів товариства,

порушує корпоративні права позивача (учасника товариства) на управління справами такого товариства, які полягають у наданні згоди учасниками товариства, оформленої рішенням загальних зборів учасників, на укладання таких договорів

Позов учасника/акціонер про визнання правочинів товариства недійсними

Постанова ВП ВС від 08.10.2019 у справі № 916/2084/17

- згода загальних зборів на укладення договору є згодою органу управління товариства, який діє від імені товариства;
- повноваження органу управління товариства (на надання зазначеної згоди), який діє від імені товариства, не можна ототожнювати з корпоративними правами його учасників, які діяти від імені товариства права не мають;
- підписання виконавчим органом товариства договору з іншою особою без передбаченої статутом згоди вищого органу цього товариства може свідчити про порушення прав та інтересів самого товариства у його відносинах з іншою особою - стороною договору, а не корпоративних прав його учасника.

Як захистити права учасника?

див. Постанову ВП ВС від 03.12.2019 у справі
№904/10956/167

- Учасник (більше 50%): рішення загальних зборів – призначення нового директора – звернення з **ПОЗОВОМ ВІД ІМЕНІ ТОВАРИСТВА** (про визнання договору недійсним/неукладеним, витребування майна, про стягнення збитків з колишнього директора тощо)
- Учасник (10% і більше): **ПОХІДНИЙ ПОЗОВ** учасника/акціонера в інтересах юридичної особи до директора про стягнення збитків
- Учасник в ТОВ (менше 50%): **ВИХІД З ТОВ** – стягнення вартості частки у майні товариства, а якщо таке майно істотно зменшилося внаслідок недобросовісних дій учасників та/або директора – **СТЯГНЕННЯ ЗБИТКІВ З ТОВАРИСТВА/УЧАСНИКІВ**

Спеціальні випадки представництва

Представники чи керівники?

- Арбітражний керуючий (щодо юридичних осіб у процедурі неплатоспроможності)
- Уповноважена особа фонду гарантування вкладів фізичних осіб (щодо банків, які виводяться з ринку)
- Компанія з управління активами (щодо КІФ)

Значні правочини

Ч. 2 ст. 98 ЦКУ

Рішення про відчуження майна товариства на суму, що становить п'ятдесят і більше відсотків майна товариства, приймаються більшістю не менш як у $3/4$ голосів, якщо інше не встановлено законом.

Товариство – які організаційно-правові форми?

Значні правочини: Закон про АТ

Стаття 70. Значний правочин

1. Рішення про надання згоди на вчинення значного правочину, якщо **ринкова вартість** майна або послуг, що є його предметом, становить від 10 до 25 відсотків вартості активів **за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства**, приймається наглядовою радою.

Статутом акціонерного товариства можуть бути визначені додаткові критерії для віднесення правочину до значного правочину.

Значні правочини: Закон про АТ

- 2. Якщо ринкова вартість майна або послуг, що є предметом значного правочину, **перевищує 25 відсотків вартості активів** за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства, рішення про надання згоди на вчинення такого правочину приймається загальними зборами за поданням наглядової ради.
- Рішення про надання згоди на вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна або послуг, що є предметом такого правочину, **перевищує 25 відсотків, але менша ніж 50 відсотків вартості активів** за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства, приймається **простою більшістю голосів акціонерів, які зареєструвалися для участі у загальних зборах та є власниками голосуючих з цього питання акцій. Якщо наглядова рада товариства складається не менш як на одну третину з незалежних директорів, рішення, передбачені цією частиною, можуть прийматися цією наглядовою радою.**
- Рішення про надання згоди на вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна, робіт або послуг, що є предметом такого правочину, становить **50 і більше відсотків вартості активів** за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства, **приймається більш як 50**

Значні правочини: Закон про АТ

Публічне або приватне: є різниця

Наглядова рада **публічного акціонерного товариства** або банку має право приймати рішення, передбачені абзацами другим і третім цієї частини. Якщо склад наглядової ради приватного акціонерного товариства відповідає вимогам частини четвертої статті 53 цього Закону, статутом такого товариства може бути встановлено, що рішення, передбачені абзацами другим і третім цієї частини, можуть прийматися цією наглядовою радою.

Значні правочини: Закон про АТ

Публічне або приватне: є різниця

3. Якщо на дату проведення загальних зборів **приватного акціонерного товариства** неможливо визначити, які значні правочини вчинятимуться цим товариством у ході фінансово-господарської діяльності, загальні збори приватного акціонерного товариства (крім банку) можуть прийняти рішення про **попереднє надання згоди на вчинення значних правочинів**, які можуть вчинятися приватним акціонерним товариством протягом не більш як одного року з дати прийняття такого рішення, із зазначенням характеру правочинів та їх граничної сукупної вартості. При цьому залежно від граничної сукупної вартості таких правочинів повинні застосовуватися відповідні положення частини другої цієї статті.

Значні правочини: Закон про АТ

Дата реєстрації АТ має значення

6. Протягом двох років з дня створення акціонерного товариства (крім створення товариства в результаті реорганізації) будь-який правочин, якщо ринкова вартість майна, робіт або послуг, що є його предметом, становить 10 і більше відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства (у випадку, якщо акціонерним товариством ще не складалася річна фінансова звітність, - статутного капіталу акціонерного товариства) та стороною якого є засновник товариства, має вчинятися відповідно до вимог [статті 71](#) цього Закону. Рішення про надання згоди на вчинення такого правочину приймається загальними зборами та оприлюднюється відповідно до статті 71 цього Закону.

Значні правочини: Закон про ТОВ та ТДВ

Стаття 44. Значний правочин

1. **Статут товариства** може встановлювати особливий порядок надання згоди уповноваженими на те органами товариства на вчинення певних правочинів залежно від вартості предмета правочину чи інших критеріїв (значні правочини).

2. Рішення про надання згоди на вчинення правочину, якщо **вартість майна, робіт або послуг, що є предметом такого правочину, перевищує 50 відсотків вартості чистих активів товариства відповідно до останньої затвердженої фінансової звітності**, приймаються виключно загальними зборами учасників, **якщо інше не передбачено статутом товариства**.

3. Рішення про надання згоди на вчинення інших значних правочинів, крім зазначених у частині другій цієї статті, приймаються ¹⁹ загальними збори учасників,

Правочини із заінтересованістю: Закон про АТ

Стаття 71. Правочин, щодо вчинення якого є заінтересованість

1. Рішення про надання згоди на вчинення правочину, щодо вчинення якого є заінтересованість (далі - правочин із заінтересованістю), приймається відповідним органом акціонерного товариства згідно з цією статтею, якщо **ринкова вартість майна або послуг чи сума коштів, що є предметом правочину із заінтересованістю, перевищує 1 відсоток вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства. Статутом акціонерного товариства** може бути встановлене нижче граничне значення, а також можуть встановлюватися додаткові випадки віднесення правочину до правочину із заінтересованістю. Таке рішення може містити перелік умов проекту правочину, які можуть змінюватися за рішенням виконавчого органу акціонерного товариства під час вчинення правочину із заінтересованістю. У разі відсутності такого переліку умови правочину не можуть відрізнятися від умов проекту, наданого відповідно до

Правочини із заінтересованістю: Закон про АТ

Стаття 71. Правочин, щодо вчинення якого є заінтересованість

- 2. Особою, заінтересованою у вчиненні акціонерним товариством правочину, може бути будь-яка з таких осіб:
 - 1) посадова особа органу акціонерного товариства або її афілійовані особи;
 - 2) акціонер, який одноосібно або спільно з афілійованими особами володіє принаймні 25 відсотками голосуючих акцій товариства, та його афілійовані особи (крім випадків, коли акціонер прямо або опосередковано володіє 100 відсотками голосуючих акцій такого акціонерного товариства);
 - 3) юридична особа, в якій будь-яка з осіб, передбачених пунктами 1 та 2 цієї частини, є посадовою особою;
 - 4) інші особи, визначені статутом акціонерного товариства.

Правочини із заінтересованістю: Закон про АТ

Стаття 71. Правочин, щодо вчинення якого є заінтересованість

- 3. Особа, визначена у частині другій цієї статті, вважається заінтересованою у вчиненні акціонерним товариством правочину, якщо вона:
 - 1) **є стороною такого правочину** або здійснює контроль над юридичною особою, яка є іншою стороною правочину;
 - 2) отримує винагороду за вчинення такого правочину від акціонерного товариства (посадових осіб акціонерного товариства) або від особи, яка є стороною правочину;
 - 3) внаслідок такого правочину набуває майно;
 - 4) **бере участь у правочині як представник або посередник** (крім представництва акціонерного товариства посадовими особами).

Правочини із заінтересованістю: Закон про ТОВ та ТДВ

Стаття 45. Правочин, щодо якого є заінтересованість

1. Правочин вважається правочином, щодо якого є заінтересованість (далі - правочин із заінтересованістю), якщо він укладається товариством з будь-ким із таких осіб:

- 1) посадовою особою товариства або її афілійованою особою;
- 2) учасником, який одноосібно або спільно з афілійованими особами володіє часткою, що становить 20 відсотків статутного капіталу товариства, або його афілійованими особами;
- 3) юридичною особою, в якій будь-яка з осіб, передбачених пунктами 1 і 2 цієї частини, є членом органу товариства;
- 4) іншою особою, визначеною статутом товариства.

2. **Статутом товариства** може бути визначений порядок надання згоди на вчинення правочинів, щодо яких є заінтересованість. Відповідні положення можуть бути внесені до статуту, змінені або виключені з нього одноставним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства.

3. Якщо учасники товариства не дійшли згоди про встановлення у статуті порядку погодження щодо правочинів із заінтересованістю, **правила цієї статті не застосовуються.**

Укладення правочину представником

- Перевірка повноважень представників осіб за довіреністю або за законом здійснюється за довіреністю або документом, що підтверджує повноваження законного представника.
- Нотаріус при посвідченні правочинів, вчиненні інших нотаріальних дій за участю уповноваженого представника встановлює його особу відповідно до вимог статті 43 [Закону](#), а також перевіряє його дієздатність та обсяг наданих йому повноважень.

Поширення на керівника юридичної особи норм закону щодо представництва

Чи є керівник представником юридичної особи?

І чи поширюються на нього обмеження щодо укладення правочинів, які встановлені для представників?

Поширення на керівника юридичної особи норм закону щодо представництва

**Постанова ВП ВС від 22.10.2019 у справі №
911/2129/17, провадження 12-45гс19**

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85743713>

ч.1 ст. 232 ЦК України підлягає застосуванню при вирішенні спорів про визнання правочину, вчиненого керівником юридичної особи , таким, що вчинений внаслідок зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною.

Поширення на керівника норм закону щодо представництва

Постанова ВП ВС від 22.10.2019 у справі №
911/2129/17, провадження 12-45гс19

- **6.21.** За змістом наведених вище норм матеріального права особи, які виступають від імені юридичної особи, **зобов'язані діяти не лише в межах своїх повноважень, але й добросовісно і розумно.**
- **6.22.** Окрім того, такі правовідносини мають довірчий характер між підприємцем (товариством) і його посадовою особою, **протиправна поведінка посадової особи полягає у неналежному та недобросовісному виконанні певних дій, без дотримання меж нормального господарського ризику, з особистою заінтересованістю чи при зловживанні своїм посадовими обов'язками за власним умислом (розсудом), прийнятті очевидно необачних, марнотратних та завідомо корисливих на користь такої посадової особи рішень.**

Порушення порядку вчинення нотаріальної дії не є достатньою підставою для визнання договору недійсним

Постанова ВП ВС від 26.09.2018 у справі № 405/8279/15-ц

Звертаючись до суду із позовом, ТОВ «Петропродукт-Україна» вказувало на те, що приватний нотаріус порушила вимоги законодавства та посвідчила договір застави при відсутності згоди ТОВ «Петропродукт-Україна», яка нібито викладена у протоколі загальних зборів від 26 червня 2014 року № 9, якого не існує і в нотаріальній справі також.

Визнання дій нотаріуса неправомірними

Постанова ВП ВС від 26.09.2018 у справі № 405/8279/15-ц

- У матеріалах нотаріальної справи, наданих приватним нотаріусом відсутній протокол від 26 червня 2014 року № 9, згідно з яким позивач надав згоду на укладення договору застави, проте в змісті договору застави зазначено зміст цього протоколу.
- Таким чином, оскільки в матеріалах нотаріальної справи відсутній протокол від 26 червня 2014 року № 9 дії нотаріуса, що полягають у порушенні вимог Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, є незаконними.

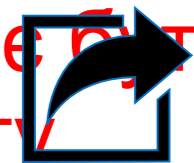
Водночас

Визнання дій нотаріуса неправомірними

Постанова ВП ВС від 26.09.2018 у справі № 405/8279/15-ц

- **ВИМОГИ ПОЗИВАЧА НЕ ПІДЛЯГАЮТЬ ЗАДОВОЛЕННЮ**
- підстави позову зводяться до того, що правочин є недійсним, оскільки відсутнє волевиявлення позивача на укладення такого договору, а саме відсутній протокол, згідно з яким позивач надав згоду на укладення договору застави
- **має місце спір про право цивільне**, яке в розрізі такого способу захисту своїх порушених прав, як оскарження дій нотаріуса, не може бути вирішений судом шляхом скасування обтяження заставою корпоративних (майнових) прав та часток у статутному капіталі товариства.
- у разі виникнення спору про право цивільне (оспорення дійсності укладеного правочину), **застосування такого способу захисту, як оскарження дій нотаріуса має бути поєднаний з іншим ефективним способом захисту цивільних прав**

Визнання дій нотаріуса неправомірними

Постанова ВП ВС від 26.09.2018 у справі № 405/8279/15-ц

- належним та ефективним способом захисту своїх порушених прав є звернення до суду із позовом про визнання цього правочину недійсним з відповідним залученням відповідачів,
- суд, розглядаючи позов, яким оскаржуються дії нотаріуса, не може припинити обтяження рухомого майна, вчинене на підставі договору застави, оскільки та **обставина, що в матеріалах нотаріальної справи відсутній протокол від 26 червня 2014 року № 9, згідно з яким позивач надав згоду на укладення договору застави, ще не є підставою вважати договір застави недійсним, оскільки такі підстави можуть бути предметом позову про визнання правочину недійсним**

Засвідчення справжності підпису на протоколах зборів учасників ТОВ, ТДВ

- у 2018 році Законом про ТОВ та ТДВ внесено зміни до Закону про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань
- **справжність підписів учасників, які голосували за рішення** про визначення розміру статутного капіталу, про виключення учасника), **засвідчується нотаріально з обов'язковим використанням спеціальних бланків нотаріальних документів.** Якщо у випадках, передбачених законом, таке рішення приймається без урахування голосів учасників у зв'язку з настанням певної обставини, подається документ, що підтверджує настання такої обставини.

до внесення змін

Засвідчення справжності підпису на протоколах зборів учасників ТОВ, ТДВ

Закон про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань

в редакції від 06.01.2018

- для реєстрації змін до ЄДР щодо зміну складу учасників або зміну розміру статутного капіталу ТОВ та ТДВ подавався, зокрема,
- примірник оригіналу (нотаріально засвідчена копія) **рішення уповноваженого органу управління юридичної особи** про зміни, що вносяться до ЄДР п. 2 ч. 4 ст. 17 Закону);
- примірник оригіналу (нотаріально засвідчена копія) відповідного **рішення уповноваженого органу управління юридичної особи**, про вихід із складу засновників (учасників), про примусове виключення із складу засновників (учасників) юридичної особи (п.10 ч. 4 ст. 17 Закону)

нотаріального посвідчення підписів учасників не вимагалось, протокол підписувався головою та секретарем зборів

Засвідчення справжності підпису на протоколах зборів учасників ТОВ, ТДВ

постанова КГС ВС від 16.10.2019 у справі № 915/698/18

- нотаріальне посвідчення підписів голови та секретаря загальних зборів на протоколі загальних зборів учасників ТОВ не засвідчує факт присутності учасників на загальних зборах, відомості про які містяться в протоколі

(спір виник до прийняття Закону про ТОВ та ТДВ та внесення відповідних змін в Закон про реєстрацію)

Засвідчення справжності підпису на протоколах зборів учасників ТОВ, ТДВ

постанова КГС ВС від 16.10.2019 у справі № 915/698/18

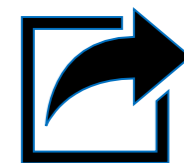
суд касаційної інстанції підтримав висновки судів першої та апеляційної інстанції, які

- 2.4. ...встановили, що у протоколі загальних зборів відсутній підпис ОСОБА_2, вказавши, що підпис учасника на протоколі загальних зборів не є обов'язковим, проте у випадку виникнення спору саме такий доказ, або докази проведення реєстрації учасників, що прибули для участі у зборах, може вважатись належним та достовірним доказом щодо обставини фактичної присутності особи на загальних зборах.
- 2.5. Також суди відхилили доводи представника ОСОБА_1, що присутність ОСОБА_2 на зборах підтверджується нотаріально - посвідченими підписами секретаря та голови зборів на протоколі загальних зборів учасників товариства, оскільки нотаріусом засвідчено фактично лише справжність підписів ОСОБА_5 та ОСОБА_4, а не факт перебування ОСОБА_2

Зміна складу учасників, внесення змін до статуту товариства

Постанова КГС ВС від 19.02.2019 у справі 924/156/18

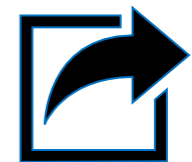
- Позов мотивований тим, що зареєстрована за наслідками загальних зборів нова редакція статуту товариства містить зміни в положення щодо кворуму загальних зборів, питання про внесення яких не було предметом обговорення та не вирішувалось на загальних зборах.
- Також Позивач зазначив, що загальні збори проведені з порушенням встановленого порядку у зв'язку з ненаданням позивачу можливості для ознайомлення з документами, внесеними до порядку денного, внесенням змін до статуту без включення відповідних питань до порядку денного загальних зборів, їх обговорення та прийняття рішення.

Зміна складу учасників, внесення змін до статуту товариства

Постанова КГС ВС від 19.02.2019 у справі 924/156/18

- 60. Суд виходить з того, що відповідно до ст. 167 Господарського кодексу України правомочність учасника (акціонера, члена) на участь в управлінні господарською організацією, зокрема, шляхом участі в загальних зборах, є однією зі складових корпоративних прав. Відтак зазначені права можуть бути визнані порушеними внаслідок недотримання порядку скликання і проведення загальних зборів, якщо учасник не зміг взяти участь у загальних зборах та/або належним чином підготуватися до розгляду питань порядку денного, зареєструватися для участі у загальних зборах тощо, тобто не зміг належним чином реалізувати своє право на участь в управлінні товариством.

Зміна складу учасників, внесення змін до статуту товариства

постанова КГС ВС від 19.02.2019 у справі 924/156/18

- 61. ...суд вважає помилковим висновок судів першої та апеляційної інстанцій про те, що підписання усіма учасниками Товариства нової редакції статуту без зауважень та заперечень свідчить про наявність згоди усіх присутніх учасників на прийняття рішення про викладення статуту товариства повністю в новій редакції, не зважаючи на відсутність цього питання в протоколі загальних зборів учасників товариства.
- 62. ...само по собі зазначення у протоколі зборів про прийняття рішення щодо затвердження статуту товариства в новій редакції саме у зв'язку зі змінами складу учасників не може свідчити про усвідомлення учасниками товариства суті інших змін до статуту (окрім змін щодо складу учасників), які запропоновано розглянути на загальних зборах, а відтак **і наявності їх волевиявлення на прийняття рішення щодо внесення інших змін до Статуту.**

Зміна складу учасників, внесення змін до статуту товариства

Постанова ВП ВС від 05.06.2018 у справі № 805/4506/16-а

- Позивач оскаржує до адміністративного суду дії суб'єктів владних повноважень - державних реєстраторів, пов'язані з реєстрацією змін до установчих документів Товариства, внесенням відомостей щодо зміни складу його учасників та керівника, посилаючись при цьому на недотримання цими суб'єктами встановленого законом порядку проведення такої реєстрації.
- Незаконність, на думку позивача, реєстрації таких змін пов'язана з підробкою протоколу загальних зборів Товариства, виключенням його зі складу учасників у незаконний спосіб, а також нікчемністю договору купівлі-продажу частки в статутному капіталі Товариства.

Зміна складу учасників, внесення змін до статуту товариства

Постанова ВП ВС від 05.06.2018 у справі № 805/4506/16-а

- Ухвалюючи рішення про відмову в задоволенні позову, суд першої інстанції дійшов висновку, що відповідачі - державні реєстратори діяли з дотриманням законодавства, **державний реєстратор не був наділений повноваженнями перевіряти справжність підписів осіб у документах, поданих для проведення державної реєстрації**. З'ясування питання стосовно того, чи виконаний підпис на документах учасником товариства або іншою особою, потребує спеціальних знань. Повноваженнями для призначення почеркознавчої експертизи державний реєстратор також не наділений, а вимагати подання додаткових документів, ніж ті, що передбачені законом було прямо заборонено приписами частини сьомої [статті 29 Закону № 755-IV](#).
- Суд апеляційної інстанції, закриваючи провадження у справі, указав на те, що спір у цій справі має вирішуватися судами за правилами [Господарського процесуального кодексу України](#).

Нотаріус (реєстратор) - не відповідач

Постанова ВП ВС від 04.09.2018 у справі № 823/2042/16

49. Такий критерій визначення юрисдикції спору як наявність порушень вимог чинного реєстраційного законодавства у діях державного реєстратора під час державної реєстрації прав на земельну ділянку не завжди є достатнім та ефективним, адже наявність цих порушень можна встановити лише при розгляді справи по суті, а не на момент звернення позивача з позовною заявою.

50. Крім того, скасування державної реєстрації права, належного одній особі, за заявою іншої особи в порядку адміністративного судочинства не дозволяє остаточно вирішити спір між цими особами. Тож не виконується основне завдання судочинства. У таких спорах питання правомірності укладення цивільно-правових договорів, на підставі яких відбулись реєстраційні дії, обов'язково постають перед судом, який буде вирішувати спір, незалежно від того, чи заявив позивач вимогу щодо оскарження таких договорів.

51. Отже, в зазначеній категорії справ вирішуються спори про цивільне право між особами, які вимагають скасування державної реєстрації, й особами, за якими зареєстровано право чи обтяження. А тому мають розглядатися судами господарської або цивільної юрисдикції залежно від суб'єктного складу сторін спору.

Нотаріус (реєстратор) - не відповідач

Постанова ВП ВС від 04.09.2018 у справі № 823/2042/16

57. Спир про скасування рішення, запису щодо державної реєстрації речового права на нерухоме майно чи обтяження такого права за іншою особою у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно є цивільно-правовим. А тому вирішення таких спорів здійснюється за правилами цивільного або господарського судочинства залежно від суб'єктного складу сторін.

58. **Належним відповідачем** у справах за позовом про скасування рішення, запису щодо державної реєстрації права чи обтяження має бути **особа, право чи обтяження якої зареєстровано.**

Нотаріус (реєстратор) - не відповідач

Постанова ВП ВС від 01.04.2020 у справі № 520/13067/17

(1.4) Щодо неналежності відповідача-приватного нотаріуса

66. Позивач заявив вимогу про скасування запису про державну реєстрацію права власності до ТзОВ «Кей-Колект» та приватного нотаріуса. Суди вважали останнього належним відповідачем. Проте Велика Палата Верховного Суду з цим висновком судів не погоджується.

73. Велика Палата Верховного Суду вважає, що зміст і характер відносин між учасниками справи, встановлені судами попередніх інстанцій обставини справи підтверджують, що спір у позивачки є саме з ТзОВ «Кей-Колект» з приводу порушення ним права власності позивачки на квартиру внаслідок дій ТзОВ «Кей-Колект» щодо реєстрації за ним такого права. Фізична особа, яка досягла повноліття, у цивільному процесі може бути стороною саме як така особа, а не як нотаріус, державний реєстратор тощо.

74. **Отже позовна вимога про визнання незаконною та скасування державної реєстрації права власності на квартиру не може бути звернена до приватного нотаріуса, яку позивачка визначила співвідповідачем.**

Державний реєстратор, зокрема і приватний нотаріус, зобов'язаний виконати рішення суду щодо скасування державної реєстрації речового права або його обтяження незалежно від того, чи був цей реєстратор залучений до участі у справі третьою особою, яка не заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, чи не був залучений.

Зміна складу учасників, відступлення частки

Постанова ВП ВС від 01.10.2019 у справі № 909/1294/15

- 55. Заява учасника про його виведення зі складу учасників товариства не може слугувати самостійною правовою підставою для переходу права власності на частку, оскільки вона адресована товариству і містить інформацію про припинення в особи права на частку. Заява є вторинним актом, наслідком первинних дій (правочину з відчуження частки). Заява не є правочином, учасник, що написав заяву, таким шляхом повідомляє товариство про відчуження ним частки.
- 56. Чинне законодавство не зобов'язує сторін надавати договори про відчуження частки товариству для ухвалення рішення про внесення змін до статуту та для подальшої державної реєстрації таких змін, адже такі договори можуть містити конфіденційну інформацію, яку сторони договору не мають намір розкривати третім особам. Але саме ці правочини є підставою для будь-яких подальших дій учасника, який відчужує частку, нового власника частки, товариства, включно з державною реєстрацією відповідних змін. Без укладення договору між власником частки ці дії є вчиненими без належної правової підстави.

Зміна складу учасників, відступлення частки

Постанова ВП ВС від 01.10.2019 у справі № 909/1294/15

- відступлення учасником товариства з обмеженою відповідальністю частки у статутному капіталі товариства, передбачене статтею 147 ЦК України та статтею 53 Закону України «Про господарські товариства», є відчуженням частки. Таке відчуження потребує волевиявлення особи, яка відчужує частку, й особи, яка приймає частку у власність. **Відступлення (відчуження) частки не є самотійним непоіменованим видом договору, оскільки воно відбувається шляхом укладання договору купівлі-продажу, міни, дарування тощо.** Такий договір може укладатися в усній або письмовій формі залежно від вимог чинного законодавства України та статуту товариства. Недодержання сторонами письмової форми правочину, яка встановлена законом, не має наслідком його недійсність, крім випадків, встановлених законом;
- - **відповідно до вимог статей 717, 719 ЦК України договір дарування частки (корпоративних прав) у статутному капіталі товариства має вчинятися у письмовій формі. У разі недодержання письмової форми цей договір є нікчемним.** Письмова форма договору дарування частки може вважатися дотриманою, зокрема, якщо волевиявлення сторін викладено в заяві учасника на ім'я товариства та протоколі загальних зборів учасників товариства **за умови, що в цих документах зазначено про безоплатність передачі частки і протокол містить підписи обох сторін правочину (дарувальника і обдаровуваного).**

Зміна складу учасників, відступлення частки

Постанова ВП ВС від 22.09.2019 у справі № 923/876/16

61. Вичерпний перелік способів захисту учасників товариств з обмеженою відповідальністю або з додатковою відповідальністю міститься у статті 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань», норми якого є спеціальними для зазначених товариств. Належним способом захисту у цьому разі є **позов про визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства** (підпункт «д» пункту 3 частини п`ятої статті 17 цього Закону). **Відповідачами за таким позовом є не тільки господарське товариство, але й особи - учасники товариства, які внаслідок задоволення позову можуть бути позбавлені своїх часток у статутному капіталі або їх частин у грошовому або відсотковому виразі.**

Щодо належного способу захисту у спорах про власність на частку у статутному капіталі ТОВ

постанова ВП ВС від 23.01.2019 у справі №
522/14890/16-ц

- Як убачається з позовних вимог, позивач вважає порушеним своє право власності на частку у статутному капіталі, якою, на його думку, відповідач заволодів на забезпечення вимог за договором позики і яку має повернути у зв'язку з виконанням зобов'язання за цим договором.
Тому належним способом захисту позивача є позов про повернення з володіння відповідача частки у статутному капіталі товариства (підпункт «е» пункту 3 частини п'ятої статті 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань»).

Щодо належного способу захисту у спорах про власності на частку у статутному капіталі ТОВ

У разі задоволення позову реєстрація змін до ЄДР, що пов'язана із поверненням частки та відповідною зміною складу учасників, здійснюється на підставі судового рішення

- Для державної реєстрації змін до відомостей про розмір статутного капіталу, розміри часток у статутному капіталі чи склад учасників товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю подається, зокрема, **судове рішення, що набрало законної сили, про стягнення (витребування з володіння) з відповідача частки (частини частки) у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю** (підп. е). п. 3 ч. 5 ст. 17 Закону про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань

Верховний
Суд

Дякую за увагу!